
CULTURELE KRONIEK

LITERATUUR

Het tuurtouw

In *De Tijd* van 10 november 1989 gaf Paul de Wispelaere een aan Max Frisch ontleende karakteristiek van wat hij beschouwt als een ideale biografie van zijn schrijversleven: „Die zou geschreven worden door een sympathieke auteur die me niet al te zeer de baas is maar ook niet mijn mindere, die van mijn werk houdt zonder onkritisch te zijn, die er plezier in heeft dat hij met dezelfde problemen worstelt als ik, die niet geïrriteerd raakt als onze meningen tegen elkaar ingaan, niet neerbuigend als hij denkt het beter te weten, niet dom, die niet zijn geduld verliest en, vooral, niet wraakzuchtig wordt”.

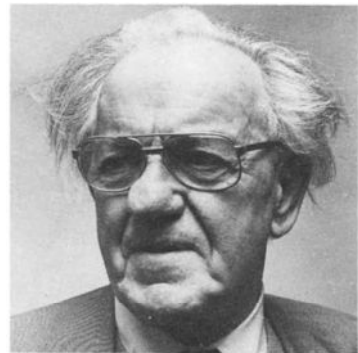
Wanneer we nu een *In Memoriam* beschouwen als een zo compact mogelijk geschreven biografie, dan doen zich twee mogelijkheden voor: een *In Memoriam* waarin iemands leven in grote lijnen geschetst wordt van jeugd tot levenseinde (soms zelfs al geschreven voordat er aanleiding tot publikatie is en meestal van een nogal obligaat karakter), of een *In Memoriam* dat gecentreerd is rond één constante, één thema, waarbij de onvolledigheid aan biografische gegevens gecompenseerd wordt door de concentratie op de essentie van de persoonlijkheid.

In zijn vele herinneringen aan

overledenen maakte Jeroen Brouwers onveranderlijk gebruik van die tweede mogelijkheid, waarbij degenen wier leven en werk hij vastlegde - hoe verschillend onderling ook - tezamen de constanten vormden van zijn schrijversleven: liefde, literatuur en dood, - zodat het portret van de overledenen en het zelfportret van Brouwers nog wel te onderscheiden, maar niet meer te scheiden zijn. Dat hij daarbij De Wispelaeres omschrijving van een ideale biograaf zeer dicht benadert, blijkt opnieuw uit zijn herinneringen aan Geert van Oorschot, beschreven in *Het tuurtouw*. Laat ik de belangrijkste onderdelen van die omschrijving nader bekijken.

Een sympathieke auteur is meer dan alleen maar een aardig persoon. Die sympathie veronderstelt bij alle mogelijke verschillen een fundamentele gelijkheid van denken en voelen. In de beginjaren van hun vriendschap was die gelijkheid tussen Brouwers en Van Oorschot er zonder meer: „In zijn brieven vond ik veel relativering van eigen storm- en drangevoelens, en overigens evenveel herkenning. Wij zijn uit eenzelfde stronk, zei hij,” schrijft Brouwers.

Maar op latere leeftijd begon Van Oorschot „van zijn persoonlijkheid een ingestudeerde en met veel schmiere vertolkte 'karakterrol'” te maken waar Brouwers niets van moest hebben: „Ik had veel sympathie voor hem, - maar als hij in het openbaar die „rol”

Geert van Oorschot
(1909-1987).

begon te spelen, vond ik hem onuitstaanbaar; hij stelde zich aan, hij was onecht”.

...die me niet al te zeer de baas is maar ook niet mijn mindere

Die gelijkheid van denken en voelen weerspiegelde zich op het vlak van de persoonlijke omgang in de strikte eis van gelijkwaardigheid, welke tussen Van Oorschot en Brouwers - in ieder geval wat betreft de laatste - bestond uit het opeisen van de vrijheid om elkaar de waarheid te zeggen zonder elkaar daarbij te betuttelen: „Hij mocht altijd alles tegen mij zeggen, maar zodra hij aanstalte (sic) maakte een sermoen aan te heffen, liep ik de kerk uit. Ik op mijn beurt zei ook alles tegen hem, - ooit hem diep grievend en daarmee weer een gat van weken of maanden in onze vriendschap stotend, door hem, toen hij als „wijze oude man”

tegen mij begon te kwezelen, te vergelijken met zijn provinciegeenoot Jacob Cats."

...die van mijn werk houdt zonder onkritisch te zijn

Brouwers was geen uitgesproken liefhebber van Van Oorschots literaire werk; met name de latere boeken noemt hij „ergebniswekkend vervelend”, „in literair-technisch opzicht, maar ook inhoudelijk”. Maar de vele honderden brieven die hij aan Brouwers schreef - Van Oorschot was een verwoed brieven-schrijver, alles bij elkaar schijnt hij zo'n dertigduizend brieven te hebben geschreven; hij moet zéér eenzaam zijn geweest - zijn hem „dierbaarder dan al mijn andere herinneringen aan hem, waarvan ik er enige koester en ook enige liever al zou zijn vergeten”. Brouwers' sympathie staat een kritische houding tegenover de persoon Van Oorschot niet in de weg. Vooral waar het diens omgang met de eerder genoemde waarheid betreft. Van Oorschot, zo blijkt, nam dat begrip nogal ruim: „Feiten waren voor hem niet altijd waarheden, en waarheden vervlocht hij met fragmenten van andere waarheden, zodat de dingen die hij vertelde 'waar' waren en toch niet klopten”, schrijft Brouwers. Dat moge interessante anekdotes opleveren, bij Van Oorschot maakte die strategie, samen met de talloze tegenstrijdigheden in zijn optreden, meer en meer deel uit van de rol die hij speelde en waaraan Brouwers zich zo ergerde.

...die er plezier in heeft dat hij met dezelfde problemen worstelt als ik

Dat plezier laat ik even voor wat het is, maar in die worsteling vertoonden Van Oorschot en Brouwers grote overeenkomsten: niet alleen de worsteling om van het tuurtouw los te komen (metafoor voor de worsteling om onder allerlei inperkingen uit te komen), ook in hun romantische worsteling met het leven zelf: Van Oorschot was „precies zo

kwetsbaar, eenzaam en wanhopig, zoveel eelt had hij zelf ook niet op zijn huid. Hij en liefdesverlangen, hij-en-de-vrouwen, dat lijkt me een diepzinnig hoofdstuk apart”.

...die niet geïrriteerd raakt als onze meningen tegen elkaar ingaan

Dat gebeurde nu juist wel, zij het dat Brouwers die irritatie in zijn *In Memoriam* met een breed gebaar afdekt onder een het-zij-zo-toon. Veel van zijn irritatie betreft hun verschil van mening op literair gebied, een verschil dat volgens Brouwers voortkwam uit het feit dat Van Oorschot „gewoon niet op de hoogte was: Geert las al jaren geen enkel boek meer, en verder had hij zich nimmer verdiept in enig literair standpunt dat afweek van dat van R.J. Peskens”.

...niet dom

Intelligent dus. En uit de selectie van de vele gegevens en herinneringen die Brouwers ter beschikking stonden, blijkt vooral de sensibele intelligentie waarmee hij uit dat arsenaal precies die gegevens en herinneringen heeft gekozen waarmee hij de essentie van Van Oorschots persoonlijkheid in een tot in alle onderdelen samenhangend beeld heeft vastgelegd. Er staat een heleboel niet, en toch ontbreekt er niets.

Die ene constante, dat ene thema waaromheen dit *In Memoriam* is opgebouwd, is een gebeurtenis die plaatsvond op de eerste dag dat Brouwers en Van Oorschot elkaar ontmoetten. Van Oorschot wilde een meisje opzoeken met wie hij in correspondentie was geraakt, maar de ontmoeting loopt op een teleurstelling uit: het meisje blijkt een hoertje te zijn dat ten slotte zelfs Van Oorschots brieven en boeken het raam uitgooit. Op datzelfde moment ontstond de roman *Winterlicht*, waarin de werkelijkheid werd omgevormd tot literatuur.

Daarbij voegt zich nu dit prachtige *In Memoriam*, een ju-

weeltje van literatuur, liefde en dood.

Koos Hageraats

JEROEN BROUWERS, *Het tuurtouw. Ter herinnering aan Geert van Oorschot*, Uitgeverij G.A. van Oorschot, Amsterdam, 1989, 70 p.

Een schoon bestaan

Fictie verlangt, net zo goed als een nieuwsbericht, actieve en handelende subjecten. Een goed verhaal, echt of verzonnen, heeft drama, handeling nodig. Er zijn maar weinig literaire uitingen die het kunnen stellen zonder de aanwezigheid van handeling - het absurde theater is er een van. Maar in de realiteit is het zo anders. Daar maakt „nieuws” maar een klein deel van de tijd vol. Voor het individu betekent leven in essentie zich laten leven, geleefd worden, op de lijnen die uitgestippeld worden door achtergrond, omgeving, dagelijkse routine, economie en cultuur.

Pol Hoste is een schrijver die zijn romanpersonages in deze werkelijkheid zoekt. Passieve personages, die, en dat is een krachttoer, toch boeien. Wat ze doen, is zinloos, tot in het absurde toe. Bepaald als ze zijn door hun verleden, slagen ze er niet in één stap vooruit te komen. Zelfs het noodlot als het al bestaat, verandert niets aan hun lot. Boeken als *Vrouwelijk enkelvoud* en *Een schoon bestaan* - Hostes nieuwste - verschuiven de aandacht van actie en conflict naar die onderstroom waar geen verhaal tegen bestaat. Niemand kan kiezen, je probeert je er alleen met wisselend succes tegen te verzetten. Van journaal tot roman zie je daartoe pogingen ondernomen worden, maar Pol Hoste zoekt het in die desastreuze onderstroom zelf, om een protest te formuleren in een al even gedreven, lankmoedig soort proza. Waarom niet? Er gaat een enorme berg emoties schuil onder die gelatenheid. Het is onmacht of valse schaamte die ze verborgen houdt. Er blijft ook een ontstellende hoeveelheid dramatisch materiaal onder onontgonnen. Kijk om u heen: Hostes wereld is gesitueerd